

Werden in het voorgaande hoofdstuk de *begrippen* kwalitatieve analyse en *Thick analysis* verkend, in dit hoofdstuk zal het *proces* ervan aan de orde komen als opmaat naar de verschillende analysetechnieken, -tactieken en -strategieën die besproken worden in hoofdstuk 4. Om dat proces beter te kunnen begrijpen worden in dit hoofdstuk de begrippen analysemethode en coderen uitgewerkt en gedefinieerd. Beide vormen wezenlijke onderdelen van kwalitatieve analyse als proces. Ook wordt ingegaan op de spraakverwarring rond coderen. Tot slot worden de kenmerken van het analyseproces bijeengebracht in twee overzichtsfiguren: een figuur rond de rol van de verschillende analysemethoden in het proces van analyseren en een figuur rond de rol van reflectie in het proces.

3.1 CODEREN VERSUS ANALYSEMETHODE

Zoals zojuist in de inleiding aangestipt, wordt in dit boek het begrippenpaar coderen en analysemethode geïntroduceerd om zo het proces van analyseren beter te kunnen doorgronden. Ik begin met coderen. Onder een *coderen* wordt in dit boek verstaan:

de *concrete* wijze waarop een onderzoeker de data *bewerkt* (al dan niet in analysesoftware), zodanig dat ze *interpretabil* worden. Doel is de sociale werkelijkheid te kunnen begrijpen zoals de respondenten dat doen.

Feitelijk gaat het dan om de *hoe*-vraag: hoe manipuleert de onderzoeker de data om antwoord te krijgen op de vraagstelling? Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door lezen, interpreteren en herlezen in het licht van voorgaande stukken, zoals de hermeneutiek van oudsher deed, of door de data op te delen in kleinere eenheden en die te gaan coderen en manipuleren zoals de gefundeerde-theoriebenadering voorschrijft, of door bijvoorbeeld foto's van dezelfde voorwerpen op kleur of op vorm te sorteren. Door het ontstaan van analysesoftware (zie ook Paulus, Evers & de Jong (2018) zijn de grenzen tussen de voorgaande voorbeelden vervaagd, omdat die het mogelijk maakt een heel aantal analysetechnieken op allerlei wijzen te combineren zoals *Thick analysis* beoogt. Kortom: onder analysetechniek versta ik de bewerking zelf (coderen, lezen, sorteren, linken).

Aangezien kwalitatieve onderzoeksdata over het algemeen (zeer) omvangrijk zijn, is een van de eerste handelingen het segmenteren of opdelen van de data in betekenisvolle eenheden. Dit *segmenteren* kan gebeuren op verschillende niveaus, afhankelijk van de analyse-eenheid.³² Je kunt de ruwe data (teksten, audio- of videobestanden, foto's) opdelen in kleinere eenheden die vervolgens worden ontleed naar hun inhoud, vorm of formele kenmerken. Dit *ontleden*, het nagaan wat er allemaal in de data zit en (mogelijk) betrekking heeft op de onderzoeksvraag, wordt vaak coderen genoemd.³³ Concreet wordt er dan een trefwoord of *code*³⁴ aan het segment toegekend; die code geeft aan waarover het segment handelt. Die code kan over *verschillende aspecten* van het segment gaan en daarmee komen we al in de buurt van een analysemethode, want die bepaalt op welke wijze die codes worden ingevuld. Onder *analysemethode* wordt in dit boek verstaan:

Door de onderzoeker gekozen en eventueel ontworpen manieren om data te gaan *duiden in het licht van de vraagstelling* en daarop te *reflecteren*, al dan niet ondersteund door analysesoftware. Het gaat dan om de keuze(s) die de onderzoeker maakt om op *specifieke aspecten* te letten in de dataset, deze aspecten *overstijgend te interpreteren*, te *bereflecteren* voor de hele dataset en te *relateren* aan andere aspecten om zo de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Dit kan inhouden dat de onderzoeker additionele data verzamelt en analyseert.

Concreet houdt dit in: *waar* wil je op letten of naar zoeken in de data? Dit bepaalt de *vorm* die de analysetechniek die je gaat toepassen aanneemt, wat voor *soort codes* je gebruikt of *hoe* je de data gaat herlezen. Dat kunnen meerdere invalshoeken zijn, met andere woorden: je kunt ervoor kiezen *meerdere analysemethoden* op de data los te laten. Elders (Evers & Van Staa 2010) werd al het gebruik van *Thick analysis* bepleit, in dit boek werk ik dat verder uit door onderscheid te maken tussen analysetechnieken, analysetactieken en analysestrategieën. De volgende paragraaf gaat daar nader op in. Soms bepaal je de analysemethode(n) vooraf, soms bepaal je ze tijdens de analyse. Boeije, die volgens de principes van de gefundeerde-theoriebenadering werkt, geeft dit laatste treffend weer in een citaat van Sandelowski uit 1995:

-
- 32 Een analyse-eenheid is dat gedeelte uit de data, waar je op dat moment iets over wilt kunnen zeggen. Dit kan variëren van een respondent tot een (sub)groep van respondenten, maar het kan bijvoorbeeld ook op respondent-overstijgend niveau een bepaald inhoudelijk thema uit de data zijn, of een onderzoeksvraag waarmee je de hele dataset beschouwt. Het kan echter ook gaan over een alinea uit een transcript. Met andere woorden: de analyse kan op allerlei niveaus plaatsvinden: van hele kleine stukjes tekst die op op heel concreet niveau geïnterpreteerd worden tot een thematische, meer abstracte benadering waar op veel grovere wijze vaak grotere stukken tekst worden gecodeerd tot een overstijgende conclusie over de hele dataset.
- 33 Een verder onderscheid dat in methodologische literatuur wel wordt gehanteerd is tussen 'decoding' (bepalen waar een segment precies over gaat) en 'encoding' (beslissen welke code eraan gehangen wordt).
- 34 Codes worden door sommige auteurs 'labels' genoemd, in analysesoftware 'codes' of 'nodes' en in sommige disciplines annotaties.

'...researchers must first *look at* their data in order to discern what to *look for* in their data.' (Boeije, 2010, p. 82, cursief in origineel)

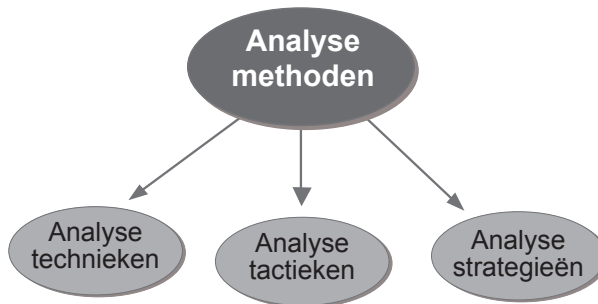
3.2 THICK ANALYSIS: ANALYSETECHNIKEN, ANALYSETACTIEKEN EN ANALYSESTRATEGIEËN

Voordat we in hoofdstuk 4 de verschillende analysemethoden waaruit tijdens je *Thick analysis* gekozen kan worden- uitwerken, worden ze hier gedefinieerd als analysetechnieken, -tactieken of -strategieën. Het onderscheid tussen analyse en interpretatie dat LeCompte & Schensul maken, is daarbij informatief:

'**Analysis** of data reduces them to a more manageable form that permits ethnographers to tell a story about the people or group that is the focus of their research; **interpretation** of that story permits ethnographers to describe to a reader what the story means.' LeCompte & Schensul (1999: 2, vet in origineel)

Schematisch ziet dat er zo uit:

Figuur 3.1 Overzicht van analysemethoden

Het onderscheid tussen analysetechnieken, -tactieken en -strategieën dat ik hier maak als nadere uitwerking van het eerder geïntroduceerde *Thick analysis* (Evers & Van Staa, 2010; Evers 2016), heeft alles te maken met de kenmerken van kwalitatieve analyse zoals ze beschreven zullen worden in paragraaf 3.6, maar ook met aanscherping en verfijning van indelingen die in de methodeliteratuur te vinden zijn. Deels is dit onderscheid geïnspireerd door de gefundeerde-theoriebenadering van Glaser en Strauss (1967), die in verschillende fasen van codering vanuit de data wilden abstraheren naar een theorie. Maar ook de verschillende codeerwijzen die Saldaña (2021) onderscheidt, en alles wat daartussen zit van auteurs als bijvoorbeeld Dey (1993), Feldman (1995), Grbich (2007), LeCompte en Schensul (1999), Miles en Huberman (1994) en Tesch (1990, 1992) vormde aanleiding om dit onderscheid te maken.

In tabel 3.2 worden de drie analysemethoden met hun motto's gedefinieerd.

Tabel 3.1   **Analysemethoden bij *Thick analysis*: soorten, motto's en definities**

Motto	soort analysemethode	definitie analysemethode
<i>Zoeken en vinden</i>	<i>Analysetechnieken</i>	Die codeerwijzen die als eerste bewerking op de data worden gehanteerd, al dan niet in combinatie met elkaar. Vaak gaat het hier alleen nog maar om het doorzoekbaar maken van de dataset; wat staat er in de data? Coderen is hier nog vooral een zoekstrategie om de dataset te (re)organiseren, zodanig dat zaken vindbaar zijn op grond van aspecten waar jij in eerste instantie in geïnteresseerd bent. De gehanteerde codes kunnen daarbij gebaseerd zijn op inhoud, vorm of formele aspecten en vanuit inductie, deductie of abductie ontstaan (zijn). De interpretatie vindt hier vooral op het niveau van het <i>datasegment</i> plaats. De vorige vraag kunnen we nu nader preciseren: Wat staat er in <i>dit datasegment</i> ?
<i>Verbinden</i>	<i>Analysetactieken</i>	Analysemethoden waarbij de eerdere <i>codes</i> worden gebruikt om de analyse verder te brengen. Doel is om de eerder ingezette strategieën die de dataset inductief, deductief of abductief opdeelden in verschillende inhoudelijke, formele of vormgebonden thema's, nu te benutten door per thema na te gaan wat er in de data gevonden is en hoe dat te abstraheren of te combineren valt met andere thema's. De interpretatie vindt nu plaats per <i>groep datasegmenten en tussen groepen datasegmenten</i> . Hier komen de relaties tussen de thema's ³¹ uit de eerste codeerronde aan bod. Codes worden bijvoorbeeld geabstraheerd naar een typologie of categorie, of er wordt gekeken naar verschillen en patronen in de data rond een bepaalde analysetechniek, of naar het ontbreken van zaken in de dataset die wel verwacht werden. Vervolgens kan ook weer gekeken worden naar relaties tussen de categorieën, vgl. de werkwijze van de gefundeerde theorie. De vraag die hier speelt, is: Wat zeggen <i>deze codes</i> (per analysetechniek) mij over de dataset en hoe hangen ze eventueel samen?
<i>Overstijgend interpreteren</i>	<i>Analysestrategieën</i>	Analysestrategieën waarbij de <i>resultaten van</i> analysetactieken overstijgend met elkaar in verband worden gebracht, al dan niet door te (her)coderen. Deze strategieën worden op het hoogste aggregatieniveau ingezet en gaan over de <i>hele dataset</i> . Het kan het resultaat zijn van een eclectische combinatie van verschillende analysetactieken, zoals in <i>Thick analysis</i> . Het kan ook gaan om de laatste fase van specifieke benaderingen zoals biografisch onderzoek/life history, GT, etnografie, gevalstudie of sequentiële analyse. Het overstijgend met elkaar in verband brengen van de resultaten van alle analysemethoden heeft tot doel het onderzochte fenomeen uitputtend te beschrijven, te verklaren of er een theorie over te ontwikkelen. Het gaat hier om de vraag: Hoe zijn de <i>resultaten van de analysemethoden</i> met elkaar in verband te brengen? Wat vertellen deze <i>gecombineerde resultaten</i> mij over de sociale werkelijkheid?

Maar wat is nu eigenlijk een code of categorie en hoe bepaal je de inhoud daarvan? Daarover is in onderzoeksland nogal wat semantische verwarring, en dat valt deels historisch en deels technisch te verklaren. De volgende paragraaf

gaat daar wat dieper op in. Maar voordat we het daarover gaan hebben, eerst iets over de redeneervormen die in tabel 3.1 genoemd werden.

Abductie, deductie en inductie

Er worden in de wetenschap drie redeneerwijzen onderscheiden om tot kennis te komen. Dat zijn achtereenvolgens abductie, deductie en inductie. De eerste, abductie, werd door Peirce (1839-1914) geïntroduceerd en wordt in de computerwetenschap gebruikt voor logisch programmeren. Over abductie zijn in de literatuur veel verschillende interpretaties te vinden zijn, niet in de laatste plaats door de begripsverwarring die Peirce zelf opriep door termen mettertijd te veranderen (vgl. Aliseda, 1998; Bazeley, 2013; Bernard, 2006; Krippendorff, 2019; Reichertz, 2013; Rosenthal 2007). Kortweg zijn abductie en inductie beiden op te vatten als *uitbreidende* redeneervormen, terwijl deductie een *verklarende* vorm van redeneren is, omdat de conclusie al gesuggereerd wordt in de premissen (Aliseda, 1998). Abductie is het proces om tot nieuwe ideeën te komen (creativiteit), gebaseerd op de confrontatie met een onbekend verschijnsel.³⁵ Van Strien (2011: 76) noemt het ‘achterwaarts’ redeneren; er wordt gezocht naar mogelijke oorzaken voor het onbekende verschijnsel dat ons treft. Hij legt daarbij een verband met denken in analogieën omdat er in de richting van verwante, ons al bekende verschijnselen gezocht wordt. Hij geeft aan dat dit creativiteitsdenken eerder sprongsgewijs dan stapsgewijs plaatsvindt. Inductie is het “opklimmen van afzonderlijke feiten naar algemene regels of wetten” en deductie het “toepassen van algemene wetten op een bijzonder geval” (ib idem). De hypothetico-deductieve methode uit het experimenteel onderzoek maakt gebruik van deductieve logica. Daarbij wordt er op basis van bestaande theorie een propositie ontwikkeld (A leidt tot B). Onderzoek moet dit middels een nulhypothese (er is geen relatie tussen A en B) toetsen. De nulhypothese wordt in een gecontroleerde situatie getest en als deze weerlegd wordt, dan gaat men ervan uit dat de propositie A leidt tot B waar is (Bazeley, 2013).

3.3 OVER OPERATIONALISATIE EN CODES IN KWANTIFICEREND ONDERZOEK

Het hele idee van coderen van data komt uit de traditie van kwantificerend onderzoek, en stoelt op de gedachte dat om valide en betrouwbaar te kunnen ‘meten’ (= waarnemen in de werkelijkheid), je moet zorgen voor adequate meetinstrumenten en -procedures. Segers (1983, p. 124) zegt daarover:

‘Kenmerkend voor waarnemingen of metingen is [...] dat zij indicatief zijn voor kwaliteiten die zelf niet worden waargenomen, terwijl men er wel informatie over beoogt te verkrijgen. Alle meten is dan ook per sé indirect.’

35 Een mooi voorbeeld van abductie is de roman *Anomalie* van Hervé le Tellier (2021).